

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תרומת הדשן

הפיס הראשון

(כ"ב א') משנה: בראשונה כל מי שרוצה לתרום את (הדשן שעל) המזבח (שחריית) תורם (ולא היה פייס לדבר). ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש (שאורכו 32 אמה): כל הקודם את חבירו (ליכנס) בארבע אמות (העליונות של הכבש, הסמוכות למזבח) זכה. ואם היו שניהן שוין, הממונה (על הפייסות) אומר להן (לכולם): הצביעו (הוציאו אצבע).

(המשך משנה): מעשה שהיו שניהם שווין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חברו ונפל, ונשברה רגלו. וכיוון שראו בית דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את (הדשן שעל) המזבח אלא בפייס.

(המשך משנה): ארבע פייסות היו שם (ארבע פעמים ביום נאספים לפייס), וזה הפייס הראשון.

והא מעיקרא מאי טעמא לא תקינו לה רבנן פייסא?

(ומסיק) אמר רב אשי: שתי תקנות הוו. מעיקרא סבור לא אתו (כיוון דעבודת לילה היא, ולא חשיבא להו, או משום אונס שינה). כיון דחזו דקאתו, ואתו נמי לידי סכנה, תקינו לה פייסא. כיון דתקינו לה פייסא, לא אתו, אמרי: מי יימר דמתרמי לן? הדר תקינו להו: מי שזכה בתרומת הדשן יזכה בסידור מערכה, ובשני גזירי עצים, כי היכי דניתו וניפייסו.

שיטות הראשונים

ריצה על כבש המזבח: הקשו **תוספות ישנים ותוספות הרא"ש**, כיון דעבודה היא, איך רצים?? והאמרין **בירושלמי** לחד מאן דאמר, שכהנים היו מהלכים עקב בצד גודל, דכתיב "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו!" ותירצו, כיון שלא היו עדיין עסוקין בעבודה, יכולין לרוץ, כמו בשעת הולכת אברים לכבש. אי נמי, רצים עקב בצד גודל.¹

הפיס על תרומת הדשן ועבודות נוספות: כתב **הרמב"ם** "אֲרָבָעָה פִּיּוּסוֹת הָיוּ מִפִּיּוּסֵי בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרִית: הַפִּיּוּס הָרִאשׁוֹן - מִי תוֹרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ. הַפִּיּוּס, וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה לְתוֹרֵם, וְהוּא מְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְהוּא מַעֲלֶה שְׁנֵי גִזְרֵי עֲצִים לְמִזְבֵּחַ, וְהוּא מְכַנֵּס מִחֲתָה מְלֵאָה אֶשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְמִזְבֵּחַ הַזֶּהָב לְהַקְטִיר עָלֶיהָ קֶטֶר." ²

האם יש פייסות ביום הכיפורים: דעת **הר"ה**, שהפייסות המוזכרות במשנתנו, הם פייסות לשאר ימות השנה, ולא ביום הכיפורים. לפי שכל עבודת יום הכיפורים, אינה כשירה אלא בכהן גדול (כדלקמן ל"ב ב'). דעת **הרמב"ן**, שיש ארבעה פייסות גם ביום הכיפורים, לעבודות שהן עבודות לילה, או מכשירי עבודה.³ **והרמב"ם** הזכיר שמפיסין לתרומת הדשן.⁴

¹ וכתב בתוספות הרא"ש, וכן נראה, דהא בשלהי תמיד נשחט (פסחים ס"ה א') אמרינן, היינו זריזותיהו דאגב דרהטי (שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק). מיתשיד דמא (נשפך הדם מידם), והולכת דם עיקר עבודה היא וקאמר דרהטי. אלא שמע מינה, דרצין עקב בצד גודל קאמר. מקורות: תוספות ישנים והרא"ש (ד"ה בזמן).

² **והרמב"ם** כתב בספר המצוות (לא תעשה פ) 'שהזהירנו מעלות על המזבח במעלות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בעלותו. אבל ילך עקב בצד אגודל' ואילו ב'משנה תורה' (הל' בית הבחירה א, יז) כתב רק את האיסור לעשות מדרגות למזבח, ושהעולה במעלות על המזבח לוקה. והשמיט את האיסור של פסיעה גסה. וצ"ב.

³ פייס ראשון לתרומת הדשן (שהואיל והוא כשר קודם חצות, אינו עבודת יום הכיפורים, אלא עבודת לילה). פייס שני לדישון מזבח הפנימי והמנורה (שהם מכשירי עבודה. ודישון מזבח הפנימי קודם לשחיטת התמיד, ועבודת לילה). הפייס השלישי להולכת מחתה

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

איסור מניית ישראל

(כ"ב ב') (שנינו שבזמן ששוין, הממונה אומר להם הצביעו) **תנא**: הוציאו אצבעותיכם למניין.

(ומקשה) ונימנינהו לדידהו (לפי גולגלותם)?

מסייע ליה לרבי יצחק, דאמר רבי יצחק: אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצווה. (ומסיק) מהכא, "וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטָלָאִים".

אמר רבי אלעזר: כל המונה את ישראל עובר בלאו, שנאמר⁵ "וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד (ולא יִסָּפֵר)".

רב נחמן בר יצחק אמר: עובר בשני לאוין, שנאמר "לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר".

שיטות הראשונים

טעם האיסור למנות את ישראל: כתוב בתורה, "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנִתְּנוּ אִישׁ כַּפֶּר נִפְשׁוֹ לֵה' בְּפִקְדֹת אֲתֶם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפִקְדֹת אֲתֶם". ופירש רש"י, שהמניין, שולט בו עין הרע, והדָּבָר בא עליהם, כמו שמצינו בימי דוד. **ורבינו בחיי** ביאר הדברים, שהוא כדי שתהיה הברכה חלה עליהם בריבוי זרעם בנס נסתר, ושלא ישלוט בהם עין הרע השולטת בעצם הדבר המנוי.⁶

מתי מותר למנות את ישראל: במקום אחד כתב **רמב"ן**, שהאיסור למנות, דווקא שלא על ידי דבר אחר. אבל על ידי דבר אחר, מותר. **ורי"ד** כתב, דשלא לדבר מצוה, אפילו על ידי דבר אחר אסור. ובמקום אחר כתב **רמב"ן**, שבמניין שהוא לצורך, כמו שהיה בימי משה, ובדגלים, ובחילוק הארץ, אין איסור למנות את ישראל.⁷ עוד כתב לפרש, שהאיסור הוא, שיהו כל ישראל בגדר המניין. והותר לספור רק מבין עשרים שנה ומעלה, בשקלים.⁸

האיסור למנות את ישראל: האיסור הובא **ברמב"ם**, וכתב, "שְׂאִסוּר לְמִנּוּת אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי דְבַר אַחֵר". וכן הביאוהו **העיתים**, **סמ"ג**, **רי"ד**, **והמאירי**. ואילו **רי"ף** ו**רא"ש** השמיטוהו. וכן השמיטו **השו"ע**.⁹

למזבח פנימי, וחתיית הגחלים (וכהן גדול מקטיר). ופייס רביעי, העלאת איברים שנותרו מאתמול, מן הכבש למזבח, והקטרתם.

⁴ מקורות: רז"ה ורמב"ן (מאור ומלחמות, א א-ב ברי"ף; והו"ד הרמב"ן בכס"מ, עבודת יו"כ א.ב). רמב"ם (הל' עבודת יום הכיפורים ד,א).

⁵ הושע ב,א.

⁶ שאין הברכה מצויה לא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, ולא בדבר השקול, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר: (דברים, פר' כי תבוא כחח) "יִצוּ ה' אֲתָךְ אֶת הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךְ", בדבר הסמוי מן העין. כיוונו חכמים לומר בזה שהנסים הנסתרים הם בכל יום ויום, ושהוא בדבר שאינו מנוי ומדוד. כי אם היתה הברכה חלה במנוי, לא היה נס נסתר אלא מפורסם, ואין כל אדם זוכה לנס מפורסם. ועל מכוון זה אמר (בבא מציעא מ"ב א'), מדד ואח"כ ברך הרי זו תפלת שוא, שכיון שנמדד אי אפשר בזה נס נסתר, ועין הרע שולטת בעצם הדבר המדוד, וכן בעצם הדבר השקול והמנוי. מקורות: רש"י ורבינו בחיי (שמות, כי תשא ל,ב).

⁷ ובזה טעה דוד, שמנאם שלא לצורך. והביא הרמב"ן ממדרש רבה, רבי אליעזר בשם ר' יוסי בן זמרא אמר: כל זמן שנמנו ישראל לצורך לא חסרו, שלא לצורך חסרו. איזה זמן נמנו לצורך? בימי משה ובדגלים ובחילוק הארץ. שלא לצורך, בימי דוד.

⁸ מקורות: רמב"ן (כי תשא, ל,ב; במדבר א,ב-ג).

⁹ גם מוני המצוות השמיטו איסור זה. והמג"א הביאו לדינא (קנו, ס"ק ב). מקורות: מאירי (כ"ב א', ד"ה ומעתה בא). רי"ד (פסקיו, כ"ב ב', ד"ה פיסקה הממונה). העיתים (ס' קעד, ד"ה ונהגו השתא). רמב"ם (הל' תמידין ומוספין ד,ד).